

Анотація

У статті описано власні назви хокейних команд України, які характеризуються за семантикою твірної основи, способом словотворення і мотиваційними відношеннями. Звертається увага і на структуру та хронологічні особливості таких пропріальних одиниць.

***Ключові слова:** хокей-командонім, семантика твірної основи, спосіб словотворення, мотиваційні відношення, структура.*

Аннотация

В статье описаны названия хоккейных команд Украины, которые анализируются по семантике образующей основы, способу словообразования и мотивационным отношениям. Обращается внимание и на структуру и хронологические особенности таких проприальных единиц.

***Ключевые слова:** хоккей-командонимы, семантика образующей основы, способ словообразования, мотивационные отношения, структура.*

Summary

This article describes the proper names of hockey teams in Ukraine, which are characterized by the semantics generatrix base derivation method and motivational relations. The attention and structure and chronological features such proprial units.

***Key words:** hockey-komandonym, semantics generatrix basis, method of word formation, motivational attitude, structure.*

УДК 81'373.421

Діц В. О.

***Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини***

ОНІМНИЙ ПРОСТІР ПОЕМИ ІВАНА ФРАНКА „МОЙСЕЙ”

Гнучкість та багатство словникового складу мови виявляються насамперед у пропріальній лексиці. Дослідження онімів як одного з різновидів вторинної номінації – одне з найактуальніших питань сучасної лексикології, яке передбачає поєднання семантичного, ономасіологічного та стилістичного аспектів. Зацікавленість мовознавців проблемою пропріативів, зокрема їх творенням, функціонуванням, природою, незважаючи на тривалу історію її вивчення, пояснюється

багатоаспектністю явища онімної лексики. Багато важливих ланок ономастики неможливо осмислити без з'ясування механізмів номінації, особливо вторинної, що є однією з основних ознак власних назв.

Особливу зацікавленість викликає у мовознавців пропріальна лексика в художньому тексті, зокрема в поетичному. Лінгвостилістичні дослідження тексту через призму онімної лексики дозволяє поглиблено та комплексно схарактеризувати загальні тенденції організації онімного простору, оскільки пропріативи є мовними універсальїями.

Кожному автору притаманна своя особлива манера побудови художньої тканини тексту, зокрема вплітання в неї власних назв з особливими семантико-стилістичними функціями.

Відомо, що, за традицією, лінгвістика й стилістика ігнорували вивчення слова як інтралінгвального діалогу. Нині мовознавство, взаємодіючи з іншими науками, стало заохочувати дослідників до пізнання свого власного об'єкта, що має на меті з усіх можливих поглядів осягнути природу й сутність мови як засобу пізнання один одного і світу як засобу взаємопорозуміння учасників конкретної комунікативної ситуації та людей, які перебувають на певній просторовій або часовій відстані. Виникнувши на межі різних наук, ономастика виробляє власні методи та методологію досліджень, хоча ще далеко не визначила основних своїх категорій.

Дослідження ономастиконів вітчизняних художніх текстів має нетривалу історію, оскільки розпочалось лише у другій половині минулого століття. Основними напрямами студій Л. Бедея, Ю. Карпенка, В. Калінкіна, О. Фонякової та багатьох інших дослідників став онімний простір художнього тексту, з'ясування функцій онімів у тексті, визначення основних принципів побудови онімного простору тощо. Системність індивідуального стилю залежить від манери думати й особливостей внутрішнього мовлення, тобто ґрунтується на встановленій ще В. Гумбольдтом діалектичній єдності мови й мислення, залежить від концептуальної та мовної картин світу письменника, які особливим чином поєднують загальне з індивідуальним. Розуміння своєрідної манери висловлювання передбачає передусім проникнення в сутність художнього тексту, змісту суті форми індивідуально-авторського стилю, особливого способу творити феноменальний, неповторний мовний світ.

На думку Г. Винокура, мова художньої літератури, художній текст є „особливим модусом мови”, який призначений для перенесення значення того особливого роду, яке мистецтво несе в життя [1, с. 51]. Отже, особливим феноменом мистецтва постає не лише художній текст, а й власне слово у тексті художнього стилю.

Онімний простір художнього тексту створює своєрідний нюанс, який органічно вплітається у загальну мовну картину світу митця. Стилiстичні особливості онімів залежать від індивідуальної манери письменника, його особистості та культурно-історичної епохи, до якої належить автор.

Більшість дослідників особливу увагу звертає на функціонування, систему, способи введення до тексту власних назв у творах класиків української літератури, однак опис онімів різних класів, які наявні в тексті поеми Івана Франка „Мойсей”, донині залишався поза межами інтересів ономастів, проте видається надзвичайно актуальним. Метою нашої статті є аналіз ономастикону вищезазначеного твору.

Онімний простір поеми надзвичайно багатий та має строкату структуру. У тексті зафіксовано різні типи онімів які є назвами різноманітних денотатів, і, відповідно, пропріативи виконують неоднакову стилістичну та номінативну функції.

Цілком природно, що у поемі найбільше зафіксовано топонімів та антропонімів, причому в тексті наявні лише геотопоніми.

Серед топонімічної лексики найчисельнішу групу становлять астіоніми – 14 %: *Коло мурів Салима* [4, с. 87]; *Ось поглянь, які хмари летять, Від Дамаска й Галаду* [4, с. 87]; *Се піднявся страшний Вавілон На загладу Іуди* [4, с. 87]; *Канаана тобі не видать, Не гнуть гордую спину...*[4, с. 66]; *Чи то він для спокою призвав З міста Ур з Гаррана Авраама і плем'я його На луги Ханаана?* [4, с. 57].

Другу за чисельністю групу серед топопоетонімів становлять гідроніми, зокрема пелагоніми – 5,5 %: *Труснеш Кавказ, вмережишся Бескидом, Покотии Чорним морем гомін волі...*[4, с. 49]; *...„Бачиш зеркало чорне внизу? Се є Мертвеє море...”* [4, с. 85].

Проілюстровані вище пропріативи не єдиний тип гідронімів. У тексті нами також зафіксовано ще й потам оніми (наприклад: *Аж на береги Нілю?* [4, с. 57]; *...Тут ще піски й червоні, як ржа, Голі скелі Моава, Та з ними синіє Йордан...*[4, с. 50]).

Серед наявних геотопонімів в окрему групу можна виділити едитоніми: *Та прийде час, і ти огнистим видом Засяєш у народі вольних колі, Труснеш Кавказ...* [4, с. 49].

Як підгрупа оронімів зафіксовано монтісоніми: *Оповідж, як ти був молодим, Скільки бачив ти дива, Як стада свого тестя ти пас, На верхів'ях Хорива* [4, с. 73]; *І схиляється сонце униз Вже над Фазга вершини...* [4, с. 81].

Продуктивні і хороніми: *По моавських долинах марних Ось Ізраїль кочує...* [4, с. 50]; *А на захід, у твоїй Ханаан, Не поступлю й кроку* [4, с. 64]; *Авірон радить край Мадіан, А Датан іще далі...* [4, с. 55], зокрема їх різновид – сувереноніми: *І скалами одні: „Вибирать – На одно всі ми звані. Най царює над нами вовік Отой кедр на Лівані”* [4, с. 58]; *А на зборі Ізраїля синів, Честь віддавши Ваалу, Голосистий Датан перепер Ось якую ухвалу...* [4, с. 53]; *Якби хтів вас в спокою держать, Наче трупа у крипті, То ви й досі, як сірі воли, Гнули б шії в Єгипті* [4, с. 57].

Трапляються поодинокі випадки функціонування таких різновидів топонімів, як пенінсулоніми: *Най Єгова собі там гримить На скалистім Сінаю, – Нам Ваал дасть багатства і власть У великому краї.* [4, с. 63].

Якщо говорити про вітонімну лексику твору, то насамперед слід зазначити, що, окрім найчастотнішого використання власних найменувань людей, автор також вдається до уведення в текст теонімів та демононімів.

„Особові імена за відношенням до денотатно-номінативної класифікації мають лише структурування за характерними особливостями денотата: в основному розрізняються імена чоловічі і жіночі...” [2, с. 123]. У поемі зафіксовано лише чоловічі імена: *Ось поглянь, червоніють поля, Труп на трупі усюди: Су піднявся страшний Вавилон На закладу Іюди* [4, с. 87]; *Ще не йшов Авраам з землі Ур На гарранські рівнини, А я знав всіх потомків його До останньої днини.* [4, с. 90]; *Голод духа і жах самоти І безодні старої... А Єгошуа зично кричить: „До походу! До зброї!”* [4, с. 93]; *Серед них Авірон і Датан Верховодять сьогодні* [4, с. 53]; *Та коли загрозив їм пророк Новим гнівом Єгови...* [4, с. 53]; *...І осягнуть, як честь віддадуть І Ваалу й Астарті* [4, с. 63].

Серед зафіксованих теонімів у тексті наявні: геросоніми (*Про Оріона пісню ти чув, Про гіганта сліпого...* [4, с. 83]) та власне теонім (*О Ізраїлю, чадо моє! Жалься богу Шаддаю!* [4, с. 71]).

До тексту поеми автором було введено два демононіми: *...Я Азазель, темний демон пустині...* [4, с. 77]; *Ви б і тілом, і духом своїм Присмоктались до скиби, І зловив би вас Маммон у сак, Як товстючії риби* [4, с. 91].

Аналізована пропріальна вітонімна лексика не обмежується лише названими сегментами, у поемі нами зафіксовано ще й етноніми як групові антропоніми. „... Етноніми тісно пов'язані з антропонімами, топонімами і генонімами, тому їх вивченням займається ономастика” [3, с. 56]. Наприклад: *Ось століттями йде боротьба За той шмат Палестини: Амореї, гебреї, хетта, Амалик, філістини* [4, с. 87]; *Глянь на північ, де гори Сіон – Євусеї кочують, А як крикнуть добре з гори, Амореї почують... Одинокa долина над ним, Та тісняться до неї Амоніти по сей бік ріки, по той бік – хананеї.* [4, с. 86].

Як бачимо, проведений аналіз пропріальної лексики, одиниці якої зафіксовано у тексті поеми, засвідчує наявність передусім хоронімів, пелагонімів, потамонімів, едитонімів, монтісонімів, суверенонімів, антропонімів (чоловічих), теонімів, демононімів. Трапляються поодинокі випадки функціонування пенінсулонімів. Усі ці групи онімів у І. Франка виконують локативно-темпоральну, асоціативну і стилістичну функції, виступаючи знаками подій, епохи, простору.

Отже, аналіз ономастикону досліджуваного тексту, а також потенцій онімів різних класів засвідчує багатство, строкатість та різноплановість пропріальної лексики. Уведення у текст певної кількості онімів та їхньої мети залежить від особистості автора, його індивідуальної мовотворчості.

Список використаної літератури

1. Винокур Г. О. О языке художественной литературы : учеб. пособие для филол. специальностей вузов / Т. Г. Винокур. – М. : Высшая школа, 1991. – 448 с.

2. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии / Н. В. Подольская. – М. : Наука, 1988. – 192 с.

3. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови : монографія / М. М. Торчинський. – Хмельницький : Авіст, 2008. – 548 с.

4. Франко І Я. Украдене щастя : драми, поеми / І. Я. Франко. – Х. : Фоліо, 2005. – 415 с.

Анотація

У статті проаналізовано власні назви досліджуваного твору, згруповано їх за певними онімними полями, засвідчено продуктивність використання онімів різних класів.

Ключові слова: онім, онімний простір, текст.

Аннотация

В статье произведен анализ онимной лексики исследуемого произведения, онимы классифицированы по определенным ономастическим полям, секторам и подсекторам, засвидетельствовано продуктивность использования проприативов различных классов.

Ключевые слова: оним, ономастический простор, текст.

Summary

The thesis analyzed the proper names of the novel. It is grouped according their onomastic spheres, declared the productivity of usage of onyms of different classes.

Key words: onym, onym space, text.

УДК 811.161.2'373

Дубчак В. В.

Хмельницький національний університет

МОТИВАЦІЯ ТА СЛОВОТВІР ПАРТІОНІМІВ М. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Суспільно-політична, або політологічна, лексика, до якої входить найбільш вживана частина суспільно-політичної термінології, назви державних, партійних та інших громадських організацій і закладів, соціальних інститутів, соціальних реалій та явищ життя різних країн тощо становить особливу лексико-семантичну підсистему української мови. Тому із зростанням новоутворених спілок людей виникає проблема вибору їх назв. Власні назви ділових об'єднань, зокрема спілок, організацій, закладів,